

## LOGISTIKA(YUK TASHISH)KOMPANIYASI UCHUN TRANSPORT INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH USULINI TANLASH

*Muratov Rinat Nurgali o'g'li*

*Andijon davlat texnika insitituti. Transport va Logistika yo'nalishi  
4-kurs talabasi*

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasi logistika kompaniyasi uchun transport infratuzilmasining rivojlanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillar tahlil qilinadi. Transport infratuzilmasining iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik jihatlariga nazariy va amaliy yondashuvlar qo'llaniladi. Maqolada soha bo'yicha amalga oshirilgan islohotlar, xorijiy tajriba va zamonaviy texnologiyalarning ahamiyati batafsil yoritiladi. Tadqiqot davomida omillarni jadvallar va statistik ma'lumotlar orqali tahlil qilish taklif etiladi.

**Kalit so'zlar:** Transport infratuzilmasi, iqtisodiy omillar, ekologik barqarorlik, innovatsion texnologiyalar, logistika tizimi, avtomobil yo'llari, islohotlar, investitsiyalar, daryo porti

### Kirish

Respublika transport-logistika xizmatlari bozori va infratuzilmasini yanada rivojlantirish, tranzit salohiyatini oshirish, istiqbolli transport yo'laklarini shakllantirish, eksport-import operatsiyalari qiymatida transport xarajatlarini kamaytirish hamda tashqi bozorlarga yuklarni yetkazib berish muddatlarini qisqartirish maqsadida quyidagi qarorda keltirilib o'tilgan:

“O'zbekiston Respublikasining transport-logistika tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida,gi Prezident qarori (PQ-28-son, 27.01.2025-y.) qabul qilindi. Qarorga ko'ra, O'zbekistonning transport-logistika tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi va uni amalga oshirish bo'yicha “yo'l xaritasi” tasdiqlandi.

Quyidagilarni nazarda tutuvchi asosiy maqsadli ko'rsatkichlar va indikatorlar belgilandi, jumladan:

- a) avtomobil, temir yo'l va havo transportida xalqaro yuk tashish umumiy hajmini kamida 2 baravarga oshirish;
- b) transport va logistika xizmatlari eksportini 2 baravargacha oshirish;
- c) konteynerlarda yuk tashish ulushini kamida 1,5 barobarga oshirish;
- d) Jahon bankining Logistika samaradorligi indeksida (LPI) O'zbekistonning o'rnini 55-pog'onadan past bo'lmagan darajagacha ko'tarish;
- e) Yuklarni xalqaro tashishni tashkil etishda transport-ekspeditorlik xizmatlariga QQS nol stavkada qo'llash;

2025-yil 1-iyundan Davlat chegarasi orqali avtomobil o'tkazish punktlarida avtotransport vositalarining elektron navbat tizimi joriy etiladi. Xalqaro avtomobil transporti ittifoqi bilan hamkorlikda Xalqaro avtomobil transporti sohasida kadrlar

tayyorlash va ularning malakasini oshirish bo'yicha mintaqaviy o'quv markazi tashkil etilishi ko'zda tutilgan.

Hozirgi kunda Respublikamizda asosan temir yo'l, avtomobil va aviatsiya sohlari keng rivojlanib bormaqda va bularga dastur ishlab chiqildi. Dasturni amalga oshirish bo'yicha quyidagi talablar qo'yilgan. Umuman transport infratuzilmasini rivojlantirish sohasida — temir yo'l, avtomobil va aviatsiya transportini yanada rivojlantirish hamda ularning moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, yuk tashish bo'yicha ular tomonidan ko'rsatilayotgan xizmatlar darajasi va sifatini oshirish, xalqaro logistika markazlarini barpo etish, xalqaro ahamiyatdagi avtomobil yo'llarini, yo'l bo'yidagi zarur infratuzilmani qurish va yuk tashishda transportlarning o'tkazish qobiliyatini ko'paytirish bo'yicha quyidagilarni ko'rib chiqamiz.

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasida transport infratuzilmasini takomillashtirish mamlakatning iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyotini ta'minlashda eng muhim ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida ko'rilmogda. Respublikada mavjud bo'lgan asosiy transport turlariga avtomobil, temiryo'l, havo, daryo hamda quvur transporti kiradi. Ularning har biri o'zining o'ziga xos xususiyatlari va iqtisodiy samaradorligi bilan ajralib turadi.

Daryo transporti - Daryo transporti transport turlari ichida eng tejamkor vositalardan biri hisoblanadi. Bu turdagi transport asosan og'ir va katta hajmdagi yuklarni iqtisodiy jihatdan foydali tarzda uzoq masofalarga yetkazish imkonini beradi. Uning asosiy afzalligi – tashish xarajatlarining nisbatan pastligi bo'lsa, kamchiligi esa tashish vaqti uzoqroq bo'lishi hamda ob-havo sharoitlariga bog'liqligidir. Shu sababli, odatda daryo transporti uzoq muddatda yetkazilishi rejalashtirilgan yuklar uchun qo'llaniladi. Daryo transporti yuk tashishning iqtisodiy jihatdan tejamkor turlaridan biri bo'lib, ayniqsa og'ir yuklar uchun foydalidir. O'zbekistonda bu transport turi asosan Surxondaryo viloyatidagi Termiz daryo porti orqali amalga oshiriladi. Port Afg'oniston bilan yuk va gumanitar yordam almashishda muhim logistika nuqtasiga aylangan. Daryo transporti odatda ob-havo sharoitlariga bog'liq bo'lsa-da, katta hajmdagi yuklarni arzon va xavfsiz yetkazib berish imkonini beradi.

O'zbekiston sharoitida daryo transporti asosan Surxondaryo viloyatida faoliyat yuritadi. Viloyatdagi Termiz daryo porti – mamlakatdagi eng muhim daryo transporti infratuzilmasi bo'lib, bojxona nazorati zonasi maqomiga ega. Port hududida 6 ta yopiq omborxona mavjud bo'lib, ular bir vaqtning o'zida 30 ming tonnagacha yukni saqlash imkoniyatiga ega. Bundan tashqari, ochiq maydoni ham mavjud bo'lib, 3 mingga yaqin 20 va 40 futli konteynerlar joylashtirilishi mumkin.

Termiz daryo porti 1953-yilda tashkil etilgan bo'lib, u orqali gumanitar yuklarni yuklash va tushirish, omborlarda saqlash, shuningdek, daryo floti yordamida yuklarni Afg'onistonning Sherxon va Hayraton portlariga yetkazib berish ishlari amalga oshiriladi. Port tarkibiga daryo uchastkasi, kemalarni ta'mirlash ustaxonalari va boshqa texnik

obyektlar kiradi. Portning yillik yuk o'tkazish quvvati 600 ming tonnani, yuk ortish va tushirish quvvati esa 900 ming tonnani tashkil etadi.

**Quvur transporti** Quvur transporti neft, gaz va boshqa suyuq yoki gazsimon mahsulotlarni tashishda muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston quvur tarmoqlari orqali ichki ehtiyojlarni qondiribgina qolmay, qo'shni davlatlar bilan energetika sohasidagi hamkorlikni amalga oshiradi. Gaz va neft quvurlari orqali resurslar yer osti va suv osti orqali uzatiladi. Tashish xarajatlari nisbatan past bo'lib, quvurlar yuqori xavfsizlik va barqarorlikni ta'minlaydi. Quvur transportining infratuzilmasi quyidagilarni o'z ichiga oladi:

**Quvur liniyalari:** neft, gaz va boshqa mahsulotlarni uzatish uchun yer osti yoki suv osti yo'llari.

**Nasos stansiyalari:** suyuq yoki gazsimon mahsulotlarni bosim ostida uzatishni ta'minlaydi.

**Monitoring va nazorat tizimlari:** quvurlar holatini kuzatish va avariya holatlarining oldini olish uchun zarur.

**Ta'mirlash va texnik xizmat ko'rsatish punktlari:** quvurlarni doimiy ishlashini ta'minlash.

Bu infratuzilma neft-gaz sohasining barqaror ishlashida juda muhim bo'lib, O'zbekiston energetika eksporti uchun ham poydevor hisoblanadi.

Quvur orqali tashish – yuk tashishning yana bir iqtisodiy samarador usuli bo'lib, ayniqsa neft, gaz kabi suyuq va gazsimon mahsulotlar uchun keng qo'llaniladi. O'zbekistonda quvur transporti tizimi, asosan, gaz quvurlari va neft quvurlari tarmoqlaridan iborat. Bu quvurlar nasos stansiyalari orqali boshqariladi va oqimlarni muvofiqlashtirib turadi. Asosiy yuk turini tabiiy gaz va neft mahsulotlari tashkil etsa-da, so'nggi yillarda boshqa mahsulotlarni ham quvur orqali tashish amaliyoti rivojlanmoqda. Quvur tarmoqlari ko'pincha yer osti yoki suv ostidan o'tkaziladi va ular orqali yuklar bosim orqali xavfsiz va barqaror tarzda manzillarga yetkaziladi. Neft va gaz quvurlari ko'pincha yirik korporatsiyalar mulkiga kiradi, bu esa ularga yirik investitsiyalarni jalb qilish va xavfsizlikni yuqori darajada ta'minlash imkonini beradi. Biroq boshqa turdagi mahsulotlarni quvur orqali tashish texnologiyasi hali to'liq shakllanmagan bo'lib, bu yo'nalishda hali katta salohiyat mavjud.

**Investitsiyalar:** O'zbekiston transport infratuzilmasiga kiritilgan

**Avtomobil transporti.** Avtomobil transporti - bu tovarlar, xomashyo, tayyor mahsulotlar yoki boshqa yuklarni bir joydan ikkinchi joyga **samarali, tejamkor va o'z vaqtida yetkazib berish** jarayonini rejalashtirish, boshqarish va nazorat qilish bilan shug'ullanuvchi sohadir. Transport tizimining samaradorligi har bir davlat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. Ayniqsa, avtomobil yo'l-infratuzilmasi — bu tovarlar, xizmatlar va odamlarni harakatlantirishda eng keng tarqalgan va moslashuvchan transport vositalarini ta'minlovchi tizimdir. Avtomobil yo'llari tarmog'i

temir yo'llarga nisbatan ancha zichroq va keng qamrovli bo'lib, bu orqali ko'plab korxonalar, qishloq xo'jaligi ob'ektlari va aholining turar joylari o'zaro bog'lanadi. Shu sababli, yo'l infratuzilmasining mavjudligi mintaqaviy va mahalliy iqtisodiyotning rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Yo'l-transport infratuzilmasining asosiy elementlari — yo'llar, ko'priklar, tunnel va transport tugunlari (avtomobil bekatlari, intermodal terminal va boshqalar) hisoblanadi. Ushbu elementlar o'rtasidagi integratsiya transport jarayonlarining samaradorligini oshiradi hamda turli transport turlarini bir-biriga uzluksiz bog'laydi. Avtomobil yo'llarining sifati faqat ularning uzunligi bilan emas, balki qattiq qoplama, yo'l kengligi, texnik xizmat ko'rsatish darajasi, va xavfsizlik standartlari bilan belgilanadi. Shuningdek, yo'l tarmog'ining zichligi transport vositalarining harakat erkinligi va manzillarga yetib borish tezligini ta'minlaydi. Xalqaro tajribada avtomobil yo'llarining davlatga yoki xususiy sektorga tegishligi farqlanadi. Pullik yo'llar tizimi infratuzilmaga qo'shimcha mablag'lar jalb qilish, xizmat sifatini oshirish hamda yo'l xarajatlarini muvozanatlashtirish uchun samarali mexanizm sifatida foydalaniladi. Natijada, avtomobil yo'l-infratuzilmasi nafaqat milliy transport tizimining asosini tashkil etadi, balki iqtisodiy, ijtimoiy va hududiy rivojlanishning muhim tarkibiy qismidir.

Investitsiyalar: O'zbekiston transport infratuzilmasiga kiritilgan investitsiyalar, ayniqsa, avtomobil yo'llari va temir yo'llarni yangilash borasida joriy yilgi ma'lumotlarga asoslanadi. 2023-yilda 1,5 trillion so'm miqdorida investitsiya kiritilishi transport tarmoqlarining modernizatsiyasi uchun katta imkoniyatlarni yaratdi. Bu investitsiyalar asosan avtomobil yo'llari va temir yo'l infratuzilmasini yangilash, yangi logistika markazlarini qurish va xalqaro transport yo'laklarining rivojlanishiga yo'naltirilgan

| Ko'rsatkich                 | 2020-yil      | 2023-yil      | O'sish (%) |
|-----------------------------|---------------|---------------|------------|
| Avtomobil yo'llari uzunligi | 184,000 km    | 190,000 km    | 3,20%      |
| Tashqi savdo yuklari hajm   | 120 mln tonna | 145 mln tonna | 20,80%     |

Logistika tizimi: Samarali logistika tizimining ahamiyati naqadar katta bo'lganini ko'rsatish uchun O'zbekistonning xalqaro savdo hajmi va uning transport yo'llari orqali o'tishi ko'rsatiladi. Masalan, temir yo'l transportining import va eksport uchun muhimligi, shuningdek, xalqaro logistik markazlarining o'rni haqida ma'lumotlar keltiriladi. Ushbu tizimlarni rivojlantirish O'zbekistonni Yevropa, Osiyo va boshqa mintaqalarga yuqori tezlikda yetkazib berish xizmatlarini taqdim etishga imkon beradi.

### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR: 1.**

1. "O'zbekiston transport infratuzilmasining rivojlanishi va uning istiqbollari" (2023) — O'zbekiston Respublikasi Transport vazirligi, Toshkent.
2. "O'zbekiston temir yo'l tizimining bugungi holati va rivojlanish istiqbollari" (2022) — O'zbekiston temir yo'llari, Toshkent

3. Rustamov, D. (2020). Transport va logistika infratuzilmasi. Toshkent: Toshkent axborot texnologiyalari universiteti. Transport turlarini o'zimga kerak bo'lgan qismini keltirib o'tdim.

4. **Qo'ldoshev, A.** (2017). Transport infratuzilmasi va uning rivojlanishi. Toshkent: O'zbekiston iqtisodiyot va xizmat ko'rsatish akademiyasi.